

Theorie und Geschichte der Monodie
Bericht der Internationalen Tagung 2018

MARIA PISCHLÖGER
МАРИЯ ПИШЛЁГЕР

**THEORIE UND GESCHICHTE DER
MONODIE**

Band 10

*

**ТЕОРИЯ И ИСТОРИЯ
МОНОДИИ**

Том 10

Brno 2020

MARIA PISCHLÖGER
МАРИЯ ПИШЛЁГЕР

THEORIE UND GESCHICHTE DER MONODIE

Bericht der Internationalen Tagung
Wien 2018

Band 10

*

ТЕОРИЯ И ИСТОРИЯ МОНОДИИ

Доклады международной конференции
Вена 2018

Том 10

Brno 2020

Gedruckt mit freundlicher Unterstützung durch die Stadt Wien, Magistratsabteilung 7 –
Wissenschafts- und Forschungsförderung

Maria Pischlöger: *Theorie und Geschichte der Monodie*, Bd. 10. Bericht der Internationalen Tagung Wien 2018, Brno 2020.

Мария Пишлөгер: *Теория и история монодии*, том 10. Доклады международной конференции Вена 2018, Брно 2020.

Redaktion

Maria Pischlöger

Übersetzungen / Korrekturen

Günter Hermentin, Oliver Gerlach, Lioudmila Jouliabina, Ekaterina Prokoshina,
Ekaterina Rabl u.a.

ISBN: 978-80-263-1566-7

Tribun EU, s.r.o., Brno, Czech Republic

Editor © Maria Pischlöger

First Edition, Brno 2020

Alle Rechte vorbehalten, insbesondere die des Nachdrucks und der Übersetzung. Ohne schriftliche Genehmigung ist es auch nicht gestattet, dieses urheberrechtlich geschützte Werk oder Teile daraus in einem photomechanischen oder sonstigen Reproduktionsverfahren zu vervielfältigen und zu verbreiten.

INHALTSVERZEICHNIS / СОДЕРЖАНИЕ

Vorwort / Предисловие 5

Inhaltsverzeichnis /Содержание 11

Gayane Amiraghyan / Гаяне Амирагян

Der Intervallsprung als Parameter der Komitas' Methode der
Analyse des Armenischen System der Acht Modi 15

Интервальный скачок как параметр Комитасовского метода
анализа Армянского Восьмигласия 27

Kristina Djablova/ Кристина Дяблова

Принципы функционирования фит в певческом цикле
православного праздника Преображения 41

Predrag Djokovic / Предраг Боковић

О односу народне и црквене песме у контексту
српске црквено-појачке праксе 55

О взаимодействию народных и церковных песнопений в
контексте Сербской церковно-певческой практики 71

Irina Gerasimova / Ирина Герасимова

System der *Podobny* (Prosomoia) in der Heirmologia
(Anhang der Theotokia Gottesdienst) 87

Система подобия в Ирмологионах (на примере Богородичных
служб) 103

Oliver Gerlach / Оливер Герлах

„Ottoman corruptions of post-Byzantine chant!“ About the long
history of exchange between oktoechos and makam music and
about a certain ideological discourse to talk about it 117

Oliver Gerlach / Оливер Герлах

The Sources of the Kontakion as Evidence of a
Contradictory History of Reception 145

Evgenia Ignatenko / Евгения Игнатенко

Die byzantinischen Gesänge in den Ukrainischen und
Weißrussischen Handschriften des 16.–18. Jahrhunderts:
Identifizierung der Quellen 189
Творения византийских мелургов в украинских и
белорусских Ирмологиях конца XVI – XVIII веков 211

Inga Korolkova / Инга Королькова

Verfahren zur Analyse der Popevka-Strukturen in Volksliedern:
Erfahrung der russischen Musikethnologie 229
Методы анализа попевочного строения народных песен:
опыт российской этномузыкологии 243

Natasha Marjanovic / Наташа Марјановић

„Руски“ напев у српском и „српски“ у руском појању –
примери из црквено-појачке праксе 19. и 20. века..... 257
„Русский“ напев в сербском и „сербский“ в русском
пении. Примеры из практики церковного
пения XIX и XX веков 279

Astghik Muscheghyan / Астхик Мушегян

Das Gesangsbuch *Tagharan*
(die Harusbildung und Entwicklungsetappen) 301
Певческая книга *Тагаран*
(формирование и этапы развития) 331

Mher Nawoyan / Мгер Навоян

Das <i>Žamagirk</i> ‘ (Horologion) und einige Fragen der Bildung des Gattungssystems der Armenischen musikalisch-poetischen Kunst.....	361
<i>Жамагирк</i> (Часослов) и некоторые вопросы формирования жанровой системы армянского духовного музыкально-поэтического искусства	375

David Pancza / Давид Панца

Sinai-Parallelen	387
Синайские параллели	399

Natalia Parfentjeva / Наталия Парфентьева

Nikolaj Parfentiev / Николай Парфентьев

Image of st. Peter, Metropolitan of all Russia in the Stichera of Metropolitan Syprian and Tsar Ivan the Terrible	411
Образ святителя Петра, митрополита всея Руси, в стихирах митрополита Киприана и царя Ивана Грозного	421

Irina Popova / Ирина Попова

Notierung der Volksmusik: moderne wissenschaftliche Ansätze zur Notation und Notierungsverfahren der Traditionsträger	429
---	-----

Nadezhda Schtschepkina/ Надежда Щепкина

Der Oktoechos „Bogonačalnym manoveniem“ anhand griechischer und russischer Sticheraria aus den 12. und 13. Jahrhunderten	443
Осмогласник „Богоначальным мановением“ (на материале греческих и русских Стихирарей XII-XIII вв.)	463

Irina Shekhovtsova / Ирина Шеховцова
Griechische Handschriften mit ekphonetischer Notation
in Russland 485
Греческие рукописи с экфонетической
нотацией в России 503

Katarzyna Szumańska-Stułka / Катаржина Шуманска-Стулька
Bitter sorrows – in the „cluzches“ of monody 523

Anastaasia Tichomirova / Анастасия Тихомирова
Опыт составления словаря лиц и фит знаменного распева
на материале Стихираря „Дьячее Око“ из собрания
Д.В. Разумовского (РГБ, ф. 379 № 63)..... 541

Irina Zhukovskaya / Ирина Жуковская
Надгробный славник Великой пятницы в
нотированных списках конца XVI – XVIII века 557

**„РУСКИ“ НАПЕВ У СРПСКОМ И „СРПСКИ“ У РУССКОМ ПОЈАЊУ –
ПРИМЕРИ ИЗ ЦРКВЕНО-ПОЈАЧКЕ ПРАКСЕ 19. И 20. ВЕКА**

У музиколошким студијама деценијама се, понекад и уопштено, говори о руском утицају на српско појање. Резултати конкретних истраживања указали су на корене руско-српских појачких веза у 17. веку. У руским рукописима са линеарном квадратном нотацијом, осим кијевског, присутни су *гречески*, *б'лгарски* и *сербски распев*, који указују на блиску сарадњу украјинских епархија и богословских школа са грчким, српским и бугарским манастирима и монасима у том периоду.¹ Везе са руским црквено-музичким наслеђем, посредно и са музиком западне Европе, уочене су и у традиционалном *српском народном црквеном појању* које је, са основама у старијој хришћанској традицији развијаној на простору Источног римског царства, утврђено у другој половини 18. и почетком 19. века, а неговано на подручју Карловачке митрополије и Митрополије Србије. Сеобе српског народа у Хабзбуршку монархију у 18. веку условиле су неминовно продирање различитих елемената нових утицаја на пољу црквено-уметничког стваралаштва. За нашу тему посебно су значајне чињенице о раду учитеља из Москве и Кијева који су, поред грчких учитеља са Свете Горе, били ангажовани у новоосниваним славенским и славено-латинским школама у Монархији, као и о школовању српских студената на Кијевској духовној академији у овом периоду.² Занимљиво је, међутим, да о

¹ Д. ПЕТРОВИЋ, *Византија и западноевропски барок у православној руској и српској црквеној музици 17. и 18. века*, in: *Зборник Матице српске за сценске уметности и музику* 10-11, 1992, с. 17-24.

² Д. ПЕТРОВИЋ, *Српска музика и руско-српске културне везе у XVIII веку*, in: В. ЧУБРИЛОВИЋ (ур.), *Југословенске земље и Русија у XVIII веку*, Научни скупови САНУ, књ. XXXII, Одељење историјских наука, књ. 8, Београд 1986, с. 303-319; Д. ПЕТРОВИЋ, *Грчко-српске културне везе и српско појање у 18. веку*, in: *Сентандрејски зборник* 2 (1992), с. 149-159.

музичкој делатности руских учитеља нису издвојена посебна сведочанства, као и да у мелографским збиркама које све-доче о једногласној пракси српског појања датог периода није забележен посебан корпус литургијских песама по руском напеву.³ Руски утицаји тумачени су и кроз питање увођења руске редакције црквено-словенског језика посредством руских богослужбених књига.⁴

Засебан феномен који је значајно посматрати у светлости руско-српских појачких веза јесте хармонизација једногласног црквеног напева.⁵ Подстицај за увођење хорског црквеног појања у литургијску праксу Српске цркве дошао је у 19. веку, кроз искуства српског грађанства на подручју Хабзбуршке монархије које је уз развијени музички живот Пеште, Беча и Трста било навикнуто и на вишегласну појачку праксу. Прве хорске песме које су за потребе богослужења у Српској цркви компоновали страни аутори (Франческо и Ђузепе Синико, Бенедикт Рандхартингер, Спиридон Трбо-

---

³ Специфичан је пример тзв. „руске“ херувике, која је заступљена у великом броју записа српских мелографа, као и у збиркама хармонизованих напева српског појања и која је, у неколико сличних варијанти, до данас присутна у појачкој пракси Српске цркве. Ипак, порекло дате мелодије, односно њена „руска“ провенијенција, још увек нису утврђени (Н. МАРЈАНОВИЋ, *Руска херувика у зборницима српског појања*, in: Руско-српске појачке везе, Међународна научна конференција, Српска академија наука и уметности, Музиколошки институт САНУ, Београд 22-23. октобар 2018, Књига сажетакa, с. 38-40). Посебна истраживања посвећена су утицајима музичких садржаја украјинске школске драме барокног доба на српске божићне народне песме (К. ТОМАШЕВИЋ, *Време промена. Музика и српски театар барокног доба*, Музиколошки институт САНУ, Београд 2018).

⁴ П. БОРЂИЋ, *Карактеристика савременог изговора нашег црквеног језика*, in: *Богословље VI*, 3 (1931), с. 236–245; Д.Е. СТЕФАНОВИЋ, *О језику богослужења Српске цркве*, in: *Епархија будимска*, 17, Сентандреја – Будимпешта 2009, с. 16-21.

⁵ Н. МАРЈАНОВИЋ, *Serbian-Russian Relations in Choral Church Music of the 19th century*, in: *Зборник Матице српске за сценске уметности и музику 52*, Нови Сад 2015, с. 25-39; N. MARJANOVIĆ, *Gesangweisen des serbischen Kirchengesangs in melographischen Aufzeichnungen und Harmonisierungen von Kornelije Stanković*, in: M. PISCHLÖGER (Hsg.), *Theorie und Geschichte der Monodie*, Band 9/1, Brno 2018, с. 149-187.

јевић, Никола Ђурковић,) писане су и према руским моделима или су у целини преузимање од руских аутора.⁶

Овом приликом, са фокусом на период 19. и почетка 20. века, истраживање смо усмерили ка: 1) феномену присуства „руског“ напева у српској једногласној, посредно и хорској појачкој пракси, односно на 2) присуство „српског“ напева у руској црквеној музици. С главним циљем утврђивања конкретних међусобних веза, као посебно занимљив пример представимо напев чије је порекло двојачко представљено у српској, односно руској литератури – у појединим српским збиркама означен је као „руски“, а у руским као „српски“. Основни извори нашег истраживања били су нотни зборници српског појања из 19. и почетка 20. века и одабрани сегменти из опуса хорске црквене музике руских аутора:

---

⁶ D. PETROVIĆ, *Počeci višeglasja u srpskoj crkvenoj muzici*, in: *Muzikološki zbornik* XVII/2, 1982, s. 111-122; Д. МИХАЛЕК, *Франческо Синико – композитор српске литургије*, in: *Свеске Матице српске, Грађа и прилози за културну и друштвену историју*, 1987, с. 53-57; D. PETROVIĆ, *Duhovna muzika u Srpskoj crkvenoj opštini u Trstu*, in: *Muzikološki zbornik* XXV, 1988, s. 95-105; Д. ПЕТРОВИЋ, *Спиридон Трбојевић – непознати српски црквени музичар у Темшвару половином 19. века*, in: *Темшварски зборник* 3, Матица српска, Нови Сад 2002, с. 199-209; И. ПЕРКОВИЋ РАДАК, *Вишегласни/хорски одрази српског народног црквеног појања – почеци: Никола Ђурковић, Спиридон Трбојевић, Корнелије Станковић*, in: *Зборник радова*, Научни скуп Дани Владе С. Милошевића, Бања Лука, 10. април 2006, ур. Димитрије О. Големовић, Бања Лука, Академија уметности 2006, с. 33-44; Н. МАРИАНОВИЋ, *Serbian-Russian Relations in Choral Church Music of the 19th century*, *Зборник Матице српске за сценске уметности и музику* 52, Нови Сад 2015, с. 25-39.

Мелограф /композитор	Место и година издања	Назив збирке	„Руски“/ “српски“ напев
Корнелије Станковић	Беч 1862	Православно црквено појање у србског народа	<i>Благословен грјадидј. Видјехом. Амин, Да исполњатсја</i>
Мита Топаловић	Панчево 1881	Литургија Св. Јована Златоустог (прерада композиције К. Станковића)	<i>Милост мира Благословен грјадидј...</i>
Мита Топаловић	Панчево 1884	Литургија за два гласа	<i>Благословен грјадидј...</i>
Тихомир Остојић	Нови Сад 1893	Мала катавасија	<i>Благословен грјадидј...</i>
Гаврило Бољарић и Никола Тајшановић	Сарајево 1889	Српско православно пјеније по карловачком старом начину (св. 3)	<i>Благословен грјадидј...</i>
Тихомир Остојић	Нови Сад 1896	Православно српско црквено пјеније, по старом карловачком начину	<i>Благословен грјадидј...</i>
Ненад Барачки	Сомбор 1923	Нотни зборник српског народног црквеног појања по карловачком напеву	<i>Благословен грјадидј</i>

Ненад Барачки	Нови Сад 1925	Литургија за два дечија гласа, по руском напеву	Јектеније, <i>И духови Твојему Слава Тебје, Милост мира, Једин свјат, Хвалите, Благословен грјадидј, Буди имја</i>
Јован Козобарић	Осијек 1935	Православно црквено појање, по старом карловачком начину	<i>Благословен грјадидј...</i>
Стеван Мокрањац	Београд 1935 ⁷	Православно српско народно црквено појање – Опште појање	<i>Благословен грјадидј</i>
Дамаскин Грданички	Београд 1960	Св. Литургија, за трогласни хор	<i>Благословен грјадидј</i>
Александр Д. Кастальский	1904		<i>Милост мира</i>
Алексей В. Касторский	1914	Литургија	<i>Милост мира</i>
И. Харри			<i>Милост мира</i>

Табела № 1: Основни извори у истраживању

⁷ Нотни записи Стевана Ст. Мокрањаца, који чине основу овог издања, датирају из 1911. године. По том рукопису 1914. године је литографисано *Опште црквено певање*, тзв. *Страно пјеније*, за потребе ученика Богословије Св. Саве у Београду. Издање *Општег појања* из 1935. године приредио је Мокрањчев ученик Коста П. Манојловић, који је зборник конципирао као својеврсну компаративну студију, употпунивши Мокрањчеве записе песмама српског појања из пера других мелографа.

1) Средином 19. века, напеве традиционалног српског појања први пут је забележио Корнелије Станковић, у Бечу школовани музичар, према казивању карловачких и фрушкогорских појаца.⁸ Први резултати његовог мелографског и композиторског рада заснованог на изворним напевима српског појања објављени су у Бечу, у три књиге црквених песама хармонизованих за четворогласни хор.⁹ У првој књизи (Беч 1862), литургијске песме после причасна *Благословен грјадиј. Видјехом свјет истиниј. Амин, Да исполњатсја* забележене су у две варијанте. Занимљиво је да је, када је реч о провенијенцији напева који разматрамо у овом раду, Станковић унео, из перспективе наше теме загонетну ознаку „и овако сам чуо“, док је у појединим песмама у истом издању конкретно наводио да је његов запис потекао из појачке праксе у Сремским Карловцима или у Београду.¹⁰

---

⁸ N. MARJANOVIĆ, *Erhaltene einstimmige Aufzeichnungen des serbischen kirchlichen Volksgesangs aus der Feder des Kornelije Stanković*, in: MARTIN CZERNIN – MARIA PISCHLÖGER (Hgb.), *Theorie und Geschichte der Monodie*, Band 7/2, Bericht der Internationalen Tagung, Wien 2012, Vrno 2014, с. 515-540; Д. ПЕТРОВИЋ, *Црквена музика у Сабраним делима Корнелија Станковића: поводом обележавања 150-годишњице смрти*, in: *Зборник Матице српске за сценске уметности и музику* 52 (2015), с. 159-172; В. ПЕНО, *Једногласни записи црквеног појања Корнелија Станковића*, in: *Традиција као инспирација: тематски зборник са Научног скупа Владо Милошевић: етномузиколог, композитор и педагог*, Бања Лука 2015, с. 199-211.

⁹ КОРНЕЛИЈЕ СТАНКОВИЋ, *Православно црквено појање у србског народа*, књ. 1, Беч 1862.

¹⁰ Напомене су забележене у песмама *Алилуја* и *Причасно Хвалите*.

Andante con passione

*) Бла - го - сла - вимъ гдѣ дѣи въ и - ма - го - спод - ни, бо - гѣ го - сподѣ, и - ма -

ви - сла - вимъ, въ хлѣ - бѣмъ свѣтъ и - стин - ный, прѣ - ла - хомъ

дѣ - ла - не - бы - на - го, ш - е - рѣмъ - то - хомъ вѣ - рѣ и - стин - нѣ .

*) И овако самъ чуо.

K. G. 1.

Нотни пример № 1: Корнелије Станковић, *Благословен грјадѣ. Видјехом свјет истинѣ* (почетак), Православно црквено појање у србског народа, књ. 1, Беч 1862

Исти напев препознатљив је у Канону евхаристије (*Милост мира*), у Литургији Св. Јована Златоустог коју је Станковић 1864. године посветио Панчевачком црквеном певачком друштву, односно у преради ове партитуре коју је сачинио Мита Топаловић 1881 године.¹¹

¹¹ М. ТОМАНДЛ, *Споменица Панчевачког српског црквеног певачког друштва 1838-1938*, Панчево, 1938; Д. СТЕФАНОВИЋ, *Прилог проучавању нотних аутографа, архивских и других докумената о Корнелију Станковићу*, in: *Корнелије Станковић и његово доба*, Зборник радова са научног скупа одржаног од 27. до 29. октобра 1981, поводом 150-годишњице композиторовог рођења, Научни

Е Ы Р Ъ Ю .

Ии-дѣсть ли-ра, жер-твѣ хва-ли-ні-а. И со-дѣ-хумъ тво-имъ. И-мъ-мы ко-го-спо-дѣ.

Нотни пример № 2: Мита Топаловић, *Милост мира*, Литургија Св. Јована Златоустог, Панчево 1881

У варијантама сродним оној из Станковићеве прве збирке објављених песама српског црквеног појања, напев *Благословен грјадѣј. Видјехом. Амин, Да исполњатсја* присутан је у рукописним записима и штампаним зборницима Станковићевих следбеника међу мелографима српског појања у 19. и 20. веку – Тихомира Остојића, Стевана Мокрањца, Гаврила Бољарића и Николе Тајшановића, Јована Козобарића, Ненада Барачког, митрополита Дамаскина Грданичког. Ове збирке сведоче о већем броју сродних, локалних варијанти напева српског појања са песама на Литургији, које се у појединим случајевима изводе и хорски, у градским срединама (Остојић, Грданички). Поменути мелодија у датим збиркама најчешће је забележена без додатних напомена о пореклу.

Прва прецизна белешка у заглављу нотног записа – да је реч о „руском“ напеву, присутна је у нотном зборнику Тихомира Остојића, сачињеном за потребе ученика Новосадске велике православне гимназије (1896). Иста напомена стоји у песамама *Благословен грјадѣј. Видјехом свјет истиниј* објављеним у *Нотном зборнику црквеног појања* (1923) Ненада Барачког и у *Литургији Св. Јована Златоустог* за два дечија гласа (1925) истог мелографа. Поменути мелодијски оквир, са нешто једноставније развијеним фразама (са мање мелизама), у Литургији која је и насловљена као служба „по руском напеву“ присутан је у неколико песама: *Јекте-није, И духови Твојему, Слава Тебје, Отца и Сина, Милост мира*,

---

скупови Српске академије наука и уметности, књ. XXIV, Одељење ликовне и музичке уметности, књ. 1, Београд, 1985, с. 123-135.

Једин свјат, Хвалите, Благословен грјадити. Видјехом, Буди имја Господње.

27. Те бје Го — сно ди.

28. От ца и Си — — на и свја
та го Ду — — ха; Тро ји
цу је ди во сушч — ну ју и —
не раз лјељ — ну ју.

29. Ми лост ми — — ра жер тву
хва ље — — ни ја.

30. И со лу — хом тво јим.

31. И ма ми ко Го — — сно лу.

32. До стој во и пра — ве дно јест, по кла
ња — — — ти сја От цу и
Си — — — ну и свја то му
Ду — — ху; Тро ји цје је
ди но сушч — — љеј и — ве

Нотни примери № 3: Ненад Барачки, *Отца и Сина, Милост мира*, Литургија за два дечија гласа, по руском напеву, Нови Сад 1925.

Тумачење мелодијске основе, па и целокупног садржаја ове Литургије изискује додатна појашњења, која би у перспективи могла водити и ка преиспитивању одреднице „руско“ у наслову дате збирке црквених песама. Занимљиво је да је *Трисвето* забележено према запису Мите Топаловића — запису који такође представља прераду дела Корнелија Станковића, као и у верзији на грчком језику (*Агиос о Теос*), по српском напеву. Херувимска песма записана је у двогласу, према једној од најпознатијих хорских композиција Владимира М. Љвовског, а *Достојно јест* по композицији Дмитрија Бортњанског. Међу додацима, забележен је српски напев песме *Јелици во Христа* и јектенија за упокојене према оригиналној хорској верзији Стевана Мокрањца.

Песма	Напев	Напомена
Лектеније, <i>И духови Твојему, Слава Тебје, Отца и Сина, Милост мира, Једин свјат, Хвалите, Благословен грјадјиј. Видјехом, Амин. Да исполњатсја, Буди имја Господње</i>	„руски“	
<i>Свјатиј Боже</i>	српски?	по Топаловићу
<i>Агиос о Теос</i>	српски	<i>грчко</i>
Херувимска песма	-	по Љвовском
<i>Достојно јест</i>	-	по Бортњанском
<i>Јелици во Христа</i>	српски	
Лектенија за упокојене	српски	по Мокрању

Табела № 2: Специфичности садржаја Литургије „по руском напеву“ Не-нада Барачког (1925)

Свакако, с обзиром на одредницу, основно је питање порекла песама скројених по тзв. „руском“ напеву. Упоредни преглед мелодијских карактеристика песама *Благословен грјадјиј. Видјехом. Амин, Да исполњатсја* код већине записивача српског појања почев од Корнелија Станковића упућује на закључак да је поменути напев био заступљен у карловачкој појачкој пракси током друге половине 19. и у 20. веку. Поменути напев је у „руској“ Литургији присутан у већем броју песама. Својеврсно „поједностављење“ мелодијских фраза, вероватно с обзиром на могућности и потребе дечијег, двогласног хора за који је Литургија и објављена, говори такође о живој, динамичној употреби овог напева, присутног у различитим варијантама у српској појачкој пракси.

Занимљиво је питање – које остаје и велика тема за даља истраживања – о карактеристикама црквено-музичког, односно појачког репертоара који је Барачки могао чути током службовања у местима темишварске епархије током прве деценије 20. века.

Значајно је нагласити и да резултати новијих истраживања показују врло блиску везу између записа Барачког и црквеног појања у

српским певницама у Поморишју, области у којој су у првим деценијама 20. века живели Срби староседеоци, Румуни и Мађари.¹² Посебно је упечатљив податак да се од појаца у овом подручју и данас може чути тзв. „руски“ напев Канона евхаристије. У Поморишју се, према овом напеву – као што је забележено у Литургији по руском напеву Барачког, поју песме: *Оца и Сина, Милост мира, И со духом Твојим, Имами ко Господу, Свјат, Тебе појем, И всјех и всја, И духови Твојему, Једин свјат*. По истој мелодији у Араду и Арад-Гају заступљено је и певање песме *Слава. Јединородниј Сине* („Друга слава“) и песама *Молитвами* и *Спаси ни*, а у Торњи и *Буди имја*.¹³

Исти напев заступљен је и у савременој појачкој пракси Српске цркве у Темишвару. У новијим нотним издањима, литургијске химне искројене према овој мелодији носе, пак, ознаку „темишварско“, што несумњиво говори да је реч о мелодијама дубоко укрењеним у тамошњу праксу појања у оквиру српског богослужења – а додатно усложњава питање о руској провенијенцији напева.

---

¹² Д. Попов, *Особености певничког појања у српским црквама у Поморишју. Резултати досадашњих теренских и документарних истраживања*, in: *Арад кроз време*, 17, Савез Срба у Румунији, Темишвар 2017, с.136-148.

¹³ Попов, с. 141. Подаци о боравку Корнелија Станковића у Араду током школовања такође наводе на претпоставку да је будући мелограф на службама у тамошњој српској цркви могао чути „руски“ напев средином 19. века.

Милост мира

Милост мира, жртву хвале

Темишварско

Ми - лост ми - ра, жер - тву хва - ље - ни - ја.

The musical score is written for a male choir in G major and 4/4 time. It consists of two staves: a treble clef staff for the vocal line and a bass clef staff for the accompaniment. The melody is simple and homophonic, with lyrics written below the notes.

И со духом твојим

И са духом твојим

Имами ко Господу

Имамо их ка Господу

И со ду - хом тво - јим. И - ма - ми ко Го - спо - ду.

The musical score continues from the previous piece, also in G major and 4/4 time. It features two phrases: 'И со духом твојим' and 'Имами ко Господу'. The notation includes a double bar line between the two phrases. The vocal line is on a treble clef staff and the accompaniment is on a bass clef staff.

Нотни пример № 4: Јоца Бугарски, *Милост мира*, Литургијско појање за мушки хор, Темишвар 2015.

2) Засебан корпус питања иницирају чињенице да напев који је у српском појању бивао обележен атрибутом „руски“ – означен као „српски“ представља мелодијску основу Канона евхаристије у хармонизацијама руских аутора почетком 20. века. Издвајамо на првом месту дело Александра Кастаљског (1856-1926) који је као истраживач, композитор и диригент показивао посебно интересовање за српско појање. Међу његовим вишегласним прерадама српских црквених мелодија познате су *Достојно јест* по запису Лукијана Мушицког (које је у српској појачкој пракси посебно познато у хармонизацији Корнелија Станковића), *Друга слава*, *Херувимска песма* 4. гласа, *Хвалите*, *Полијелеј*, итд. *Достојно* по српском напеву, извођено је и на концертима Синодалног хора у Русији, као и на њиховим многобројним путовањима у иностран-

ству. Истакнута су успешна извођења ове композиције на бечком концерту у *Musikverein*-у (1899), на концертима у Риму, Фиренци и Дрездену, као и приликом освећења руске цркве у Лајпцигу (1913).¹⁴ Управо је успех овог дела инспирисао Кастаљског да у сродном стилу обради и *Милост мира* према „српском напеву“. Катарина Шпонсел, која се детаљно бавила стваралаштвом Кастаљског и његовим обрадама напева српског појања, истиче, без даљих осврта, да је овде реч о обради народног српског напева непознатог порекла.¹⁵

Србског напева. Музика
А.Д. КАСТАЉСКОГ

Умеренно

С А
Т Б

Ми - лость ми - - ра, жер - тву хва - ле - - ни - я.
И со ду - хом тво-им. И - ма-мы но Го - - спо - ду. До - стой - но и

Нотни пример № 5: Александар Кастаљски, *Милост мира*, 1904.

Основа истог дела Литургије у хармонизацији Алексеја Касторског (1869-1944) означена је такође као „србскаја мелодија“, а сличне напомене стоје и у аранжманима низа аутора млађих генерација који – с обзиром на развијеност напева, тј. готово идентично мелодијско кретање деонице сопрана – можда и од самог Кастор-

¹⁴ К. ШПОНСЕЛ, Прерада српских црквених напева у делу руског композитора Александра Дмитријевича Кастаљског (1856–1926), in: *Зборник Матице српске за сценске уметности и музику* 34-35 (2006–2007), с. 107-126.

¹⁵ ШПОНСЕЛ, с. 111.

ског преузимају „српски“ напев као основу за вишегласне литургијске композиције.

56

№ 28. Милость мира.

Не медленно. № 7. Сербская мелодія.

Мы - лость ми - - ра жер - тву хва - де ми - л
И со - лу - хомъ Тво - имъ. И - на - мм ко Го - - спо ду.
До - стой - но ч пра - вед - но естъ по - кла - ни - ти -
Басы тихо и медно.
сл От - дук Сы - ну и Свято - му Ду - ху Тро - и -
Змедь.
цъ с - лн - но - сущ - кий и не - рав - дъль - кий Святъ, Святъ,
Святъ Го - сподъ Са - ва - овъ же - ноль не - бо и всх - ля

Нотни пример № ба: Алексеј Касторски, *Милост мира*, Пѣснопѣнїя божественной Литургиї, II, С.-Петербургъ 1914

МИЛОСТЬ МИРА

«Сербская», обр. J. Harri

Ми - лость ми - ра, жер - тву хва - ле - ні - я. И со

ду - хомъ тво - имъ. И - ма - мы ко Гос - по - ду. Дос - той - но и

пра - вед - но есть по - кла - ня - ти - ся От - цу и Сы - - -

ну и Свя - то - му Ду - - ху: Тро - и - цъ е - ди - но - сущ - нъй и не - раз -

дль - ней. Свя - ть, Свя - ть, Свя - ть Гос - по - дь Са - ва - о - еъ, ис -

поль не - бо и зем - ля сла - вы Тво - е - я: о - сан - на въ выш -

Нотни пример № 6b: J. Харри, *Милост мира*, б.г.

С обзиром на одреднице „сербско“, „сербски распев“, „сербскаја мелодија“, поставља се питање: из којег извора са записима српског појања руски композитори преузимају овај напев? На додатно истраживање инспирише навод Кастаљског (1911) да је у свом композиторско-истраживачком раду упоредно користио хармонизоване записе Корнелија Станковића и извесни „српски обиход“, односно „српски зборник“ као извор једногласних мелодија српског појања. Кастаљски је такође забележио коментар да је у поминутом српском зборнику мелодија *Милост мира* изложена „знатно скромније“ у односу на његову обраду.¹⁶

Шта би могла означавати одредница „српски обиход“? До тренутка када Кастаљски о овом зборнику говори (без јасне напомене да ли је реч о рукописном или, пак, о штампаном издању!), поред првих, бечких издања црквених песама у запису и хармонизацији Корнелија Станковића објављене су две Литургије Мите Топаловића (прерада Станковићеве Литургије и Литургија за два гласа), збирке црквених напева из пера Гаврила Бољарића и Николе Тајшановића, као и нотни записи Тихомира Остојића (Видети табелу бр. 1).

До могућег одговора посредно воде сазнања о интересовању писца и музиколога, принца Владимира Ф. Одојевског за наслеђе и прве записе српског појања, о чему живо сведочи аутограф Корнелија Станковића под називом „Гласови“ у заоставштини Одојевског, као и чињеница да је Одојевски Станковићу упутио чак и позив да у Русији објави записе српског Осмогласника.¹⁷ Угледни српски књижевник, историчар и етнолог Милан Ђ. Милићевић у дневнику је забележио да је Одојевском, као и другим заинтересованим пријатељима из Петрограда, крајем шездесетих година 19. века слао „*све постојеће нотне записе српског појања*“.¹⁸ Такође

¹⁶ ШПОНСЕЛ, с. 111.

¹⁷ М. РАХМАНОВА, *Корнелиј Станкович и Россия*, рад прочитан на Међународном научном скупу *Композитор и његово окружење*, поводом 175-годишњице Корнелија Станковића и 150-годишњице Стевана Ст. Мокрањца, Београд, 9-11. новембар 2006.

¹⁸ М. Ђ. МИЛИЋЕВИЋ, *Дневник* (1. јануар 1869–22. септембар 1872), прир. Петар В. Крстић. Београд: Радио-телевизија Србије – Завод за уџбенике, 2011; Н. МАРЈАНОВИЋ, *Музика у српској документарно-уметничкој прози друге*

постоје подаци који сведоче да је Степан Смоленски, будући заинтересован за појачко наслеђе словенских православних народа, пре свега руског, српског и бугарског, од српског митрополита Михаила деведесетих година молио да му пошаље нотне записе српског појања из пера Гаврила Бољарића и Николе Тајшановића.¹⁹ Претпоставимо да је могуће да Кастаљски реферира и на извесни рукописни зборник српских црквених песама, који је садржао и једногласне записе поменутог напева? Ово питање свакако остаје још једна тема за детаљнија истраживања.

Такође, чини се да је реално размишљање и о могућности да су основа за преузимање напева *Милост мира* међу руским ауторима били записи Корнелија Станковића који су 1864. објављени у Литургији посвећеној Панчевачком српском црквеном певачком друштву – посредно видљиви и у верзији ове службе у преради Мите Топаловића из 1881. године. У односу на обраде руских композитора, напев је овде, у деоници највишег гласа, дат у значајно једноставнијем виду – са мелодијом једноставнијег кретања, са мањим бројем мелизама, сведеног ритма, што одговара опису који је о изворнику дао А. Кастаљски (Упоредити нотне примере №№ 2, 5 и 6.).

Док се мелографски рад на бележењу српског појања одвијао у Сремским Карловцима и фрушкогорским манастирима, потоњи рад на хармонизацији црквених напева везује Корнелија Станковића за Беч, професионалне контакте са аустријским музичарем Симоном Сехтером, али и додир са руским круговима. У досадашњим музиколошким студијама изнето је неколико хипотеза о руским утицајима на Станковићев рад, које се превасходно односе на идеју о хармонизацији једногласних црквених напева.²⁰ Међу Станковићевим аутографима постоје само два записа која су прецизно обележена као „руска“. Реч је о стихири по 50. псалму, на Божић,

---

половине 19. века, докторска дисертација, рукопис, Филолошки факултет, Универзитет у Београду, Београд 2016, с. 185.

¹⁹ М. РАКХМАНОВА, *Афонская экспедиция Степана Смоленского*, in: *Зборник Матице српске за сценске уметности и музику* 36 (2007), с. 7-34.

²⁰ РАКХМАНОВА, *Корнелиј Станкович*; МАРЈАНОВИЋ, *Serbian-Russian Relations*.

Слава во вишњих Богу, б. гласа, коју Станковић и хармонизује, у две различите варијанте.

Нотни пример № 7: Корнелије Станковић, *Слава во вишњих Богу*, стихира после Јеванђеља, гл. 6, Архив САНУ, Историјска збирка бр. 7888, С (4), с. 22-23.

Као засебан траг, ови записи конкретно сведоче о композиторовим интересовањима за руску црквену музику и о његовим одласцима на богослужења у Руску капелу током студија у Бечу. Остаје питање који је репертоар руске хорске музике Станковић тамо могао чути – могло је то бити једноставно појање по узору на кијевску праксу, или пак хорске композиције руских аутора. Верујемо да би будућа истраживања која би детаљније приказала хорски репертоар Руске капеле онога доба дала значајне смернице у даљој разради овде отворених питања.

С обзиром на перспективе досадашњих сазнања о српско-украјинским везама током 17. и 18. века, неопходно је, у даљим фазама рада на овој теми, посебно истражити и шире могућности утицаја украјинске, односно карпато-руске традиције на напеве српског појања у 19. веку.²¹ Један од могућих домета новог истраживања било би аналитичко сагледавање сродности између појачких традиција словенских народа на подручју Аустроугарске у 19. веку, а посредно и одгонетање питања о пореклу идеје да поједини напеви традиционалног српског појања буду обележени као „руски“.

---

²¹ Изражавамо велику захвалност колеги Давиду Панца (David Pancza) на драгоценим коментарима о сродностима овде представљених напева традиционалног српског појања са мелодијама карпато-руског појачког наслеђа. Посебно су издвојени примери песама *Благословен грјадџј. Амин, Да исполњатсја*, у српском појању означених као „руски“ напеви и мелодије „бугарског“ напева 2. гласа – русинске, односно руске рецепције црквеног појања са византијским основама, у јужнословенским и румунским регијама у 19. веку. Воробкевич, *Церковная псалтихія или пѣснословъ*, Львовъ 1896.

СПИСАК РЕФЕРЕНЦИ

- П. ЂОРЂИЋ, *Карактеристика савременог изговора нашег црквеног језика*, in: *Богословље* VI, 3 (1931), с. 236-245
- Н. МАРЈАНОВИЋ, *Serbian-Russian Relations in Choral Church Music of the 19th century*, in: *Зборник Матице српске за сценске уметности и музику* 52, Нови Сад 2015, с. 25-39
- Н. МАРЈАНОВИЋ *Музика у српској документарно-уметничкој прози друге половине 19. века*, докторска дисертација, рукопис, Филолошки факултет, Универзитет у Београду, Београд 2016
- Н. МАРЈАНОВИЋ *Руска херувика у зборницима српског појања*, in: *Руско-српске појачке везе*, Међународна научна конференција, Српска академија наука и уметности, Музиколошки институт САНУ, Београд 22-23. октобар 2018, Књига сажетака, с. 38-40
- Н. MARJANOVIĆ, *Erhaltene einstimmige Aufzeichnungen des serbischen kirchlichen Volksgesangs aus der Feder des Kornelije Stan-ković*, in: M. CZERNIN – M. PISCHLÖGER (Hsg.), *Theorie und Geschichte der Monodie*, Band 7/2, Bericht der Internationalen Tagung, Wien 2012, Brno 2014, S. 515-540
- Н. MARJANOVIĆ, *Gesangweisen des serbischen Kirchengesangs in melographischen Aufzeichnungen und Harmonisierungen von Kornelije Stanković*, in: MARIA PISCHLÖGER (Hg.), *Theorie und Geschichte der Monodie*, Band 9/1, Bericht der Internationalen Tagung, Brno 2018, s. 149-187
- М.Ђ. МИЛИЋЕВИЋ, *Дневник* (1. јануар 1869–22. септембар 1872), прир. Петар В. Крстић, Радио-телевизија Србије – Завод за уџбенике, Београд 2011
- Д. МИХАЛЕК, *Франческо Синико – композитор српске литургије*, in: *Свеске Матице српске, Грађа и прилози за културну и друштвену историју*, Нови Сад 1987, с. 53-57
- В. ПЕНО, *Једногласни записи црквеног појања Корнелија Станковића*, in: *Традиција као инспирација: тематски зборник са Научног скупа Владо Милошевић: етномузиколог, композитор и педагог*, Бања Лука 2015, с. 199-211
- И. ПЕРКОВИЋ РАДАК, *Вишегласни/хорски одрази српског народног црквеног појања – почеци: Никола Ђурковић, Спиридон*

- Трбојевић, Корнелије Станковић*, in: Димитрије О. Големовић (ур.), Научни скуп *Дани Владе С. Милошевића*, Зборник радова, Бања Лука, 10. април 2006, Академија умјетности, Бања Лука 2006, с. 33-44
- Д. ПЕТРОВИЋ, *Српска музика и руско-српске културне везе у XVIII веку*, in: В. ЧУБРИЛОВИЋ (ур.), *Југословенске земље и Русија у XVIII веку*, Научни скупови САНУ, књ. XXXII, Одељење историјских наука, књ. 8, Београд 1986, с. 303-319
- Д. ПЕТРОВИЋ, *Византија и западноевропски барок у право-славној руској и српској црквеној музици 17. и 18. века*, in: *Зборник Матице српске за сценске уметности и музику 10-11*, Нови Сад 1992, с. 17-24
- Д. ПЕТРОВИЋ, *Грчко-српске културне везе и српско појање у 18. веку*, in: *Сентандрејски зборник 2* (1992), с. 149-159
- Д. ПЕТРОВИЋ, *Спиридон Трбојевић – непознати српски црк-вени музичар у Темишвару половином 19. века*, in: *Темишварски зборник 3*, Матица српска, Нови Сад 2002, с. 199-209
- Д. ПЕТРОВИЋ, *Црквена музика у Сабраним делима Корнелија Станковића: поводом обележавања 150-годишњице смрти*, in: *Зборник Матице српске за сценске уметности и музику 52*, Нови Сад 2015, с. 159-172
- Д. PETROVIĆ, *Роџеси вишегласја и српској црквеној музици*, in: *Музиколошки зборник XVII/2*, 1982, S. 111-122
- Д. PETROVIĆ, *Духовна музика и Српској црквеној општини и Трсту*, in: *Музиколошки зборник XXV*, 1988, S. 95-105
- Д. ПОПОВ, *Особености певничког појања у српским црквама у Поморишју. Резултати досадашњих теренских и документарних истраживања*, in: *Арад кроз време*, 17, Савез Срба у Румунији, Темишвар 2017, с.136-148
- М. РАКХМАНОВА, *Корнелиј Станкович и Россия*, рад прочитан на Међународном научном скупу *Композитор и његово окружење*, поводом 175-годишњице Корнелија Станковића и 150-годишњице Стевана Ст. Мокрањца, Београд, 9-11. новембар 2006.
- М. РАКХМАНОВА, *Афонская експедиција Степана Смоленског*, in: *Зборник Матице српске за сценске уметности и музику 36*, Нови Сад 2007, с. 7-34

- Д. СТЕФАНОВИЋ, *Прилог проучавању нотних аутографа, архивских и других докумената о Корнелију Станковићу*, in: *Корнелије Станковић и његово доба*, Зборник радова са научног скупа одржаног од 27. до 29. октобра 1981, поводом 150-годишњице композиторовог рођења, Научни скупови Српске академије наука и уметности, књ. XXIV, Одељење ликовне и музичке уметности, књ. 1, Београд 1985, с. 123-135
- Д. Е. СТЕФАНОВИЋ, *О језику богослужења Српске цркве*, in: *Епархија будимска*, 17, Сентаandreја – Будимпешта 2009, с. 16-21
- М. ТОМАНДЛ, *Споменица Панчевачког српског црквеног певачког друштва 1838-1938*, Панчево, 1938
- К. ТОМАШЕВИЋ, *Време промена. Музика и српски театар барокног доба*, Музиколошки институт САНУ, Београд 2018
- К. ШПОНСЕЛ, *Прерада српских црквених напева у делу руског композитора Александра Дмитријевича Кастаљског (1856-1926)*, in: *Зборник Матице српске за сценске уметности и музику* 34-35, Нови Сад 2006-2007, с. 107-126

**„РУССКИЙ“ НАПЕВ В СЕРБСКОМ И „СЕРБСКИЙ“
В РУССКОМ ПЕНИИ. ПРИМЕРЫ ИЗ ПРАКТИКИ
ЦЕРКОВНОГО ПЕНИЯ XIX И XX ВЕКОВ**

В музыковедческих исследованиях на протяжении десятилетий, иногда и вообще, говорят о русском влиянии на сербское пение. Результаты конкретных исследований указали на корни русско-сербских связей в песнопениях XVII века. В русских рукописях с линейной квадратной нотацией, кроме киевской, существуют *греческий, болгарский и сербский роспевы*, указывающие на близкое сотрудничество украинских епархий и богословских школ с греческими, сербскими и болгарскими монастырями в этот период.¹ Связи с русским церковно-музыкальным наследием (косвенно и с музыкой западной Европы) заметили и в традиционном *сербском народном церковном песнопении*, уходящим корнями в старую христианскую традицию, развивавшейся на пространстве Восточного римского царства. Оно утвердилось во второй половине XVIII и в начале XIX веков, и сохранялось на пространстве Карловацкой митрополии и Митрополии Сербии. Миграции сербского народа в Габсбургскую монархию в XVIII веке обусловили неизбежное проникновение различных элементов новых влияний в области церковно-художественного творчества. Для нашей темы особенно важны множество фактов о деятельности учителей из Москвы и Киева, которых, наряду с греческими учителями Святой горы, преподавали в новооснованных и уже существующих славяно-латинских школах в монархии, а также участвовали и в обучении сербских

---

¹ Д. ПЕТРОВИЋ, *Византија и западноевропски барок у православној руској и српској црквеној музици 17. и 18. века*, in: *Зборник Матице српске за сценске уметности и музику 10-11, 1992*, с. 17-24.

студентов в Киевской духовной академии в этот период.² Интересно, что в музыкальной деятельности русских учителей не сохранились особые указания, а и в сборниках народных мелодий, свидетельствующих об одногласной практике сербского песнопения данного периода, не зафиксирован особый корпус литургических песнопений по русскому напеву.³ Русские влияния толковались через вопрос введения русской редакции церковнославянского языка посредством русских богослужебных книг.⁴

Отдельным феноменом, который надо внимательно рассматривать в свете русско-сербских связей в песнопениях, является гармонизация одноголосного церковного напева.⁵ Интерес к введению хорового церковного песнопения в литургическую практику Серб-

---

² Д. ПЕТРОВИЋ, *Српска музика и руско-српске културне везе у XVIII веку*, in: В. ЧУБРИЛОВИЋ (ур.), *Југословенске земље и Русија у XVIII веку*, Научни скупови САНУ, књ. XXXII, Одељење историјских наука, књ. 8, Београд 1986, с. 303-319; Д. ПЕТРОВИЋ, *Грчко-српске културне везе и српско појање у 18. веку*, in: *Сентандрејски зборник 2* (1992), с. 149-159.

³ Специфический пример так называемой „русской“ херувика, которая представленная в большом количестве записей сербских собирателей народных мелодий, а также в сборнике гармонизованных напевов сербского песнопения и которая, в несколько похожих вариантах, до сих пор существует в практике песнопения Сербской церкви. Однако, происхождение данной мелодии, т.е. ее „русская“ провениенция, еще неутверждены (Н. МАРЈАНОВИЋ, *Руска херувика у зборницима српског појања*, in: *Руско-српске појачке везе*, Међународна научна конференција, Српска академија наука и уметности, Музиколошки институт САНУ, Београд 22-23. октобар 2018, Књига сажетака, с. 38-40). Особые исследования посвящены влияниям музыкальных содержаний украинской школьной драмы барочной эпохи на сербские рождественские народные песни (К. ТОМАШЕВИЋ, *Време промена. Музика и српски театар барокног доба*, Музиколошки институт САНУ, Београд 2018).

⁴ П. БОРЂИЋ, *Карактеристика савременог изговора нашег црквеног језика*, in: *Богословље VI*, 3 (1931), с. 236-245; Д.Е. СТЕФАНОВИЋ, *О језику богослужења Српске цркве*, in: *Епархија будимска*, 17, Сентандреја – Будимпешта 2009, с. 16-21.

⁵ Н. МАРЈАНОВИЋ, *Serbian-Russian Relations in Choral Church Music of the 19th century*, in: *Зборник Матице српске за сценске уметности и музику 52*, Нови Сад 2015, с. 25-39; N. MARJANOVIĆ, *Gesangweisen des serbischen Kirchengesangs in melographischen Aufzeichnungen und Harmonisierungen von Kornelije Stanković*, in: M. PISCHLÖGER (Hsg.), *Theorie und Geschichte der Monodie*, Band 9/1, Brno 2018, с. 149-187.

ской церкви появился в XIX веке, через опыт сербского населения на территории Габсбургской монархии, которое в контексте развитой музыкальной жизни Пешта, Вены и Триеста привыкло к многоголосной практике пения. Первые хоровые песнопения для богослужения в Сербской церкви сочинены иностранными авторами – Франческо и Джузеппе Синико, Бенедиктом Радхартингером, Спиридоном Трбоевичем, Николой Джурковичем, и написаны согласно русским образцам или в целом копировали произведения русских авторов.⁶

С фокусом на период XIX – начало XX вв., мы обратились в исследовании к следующим аспектам:

1. к феномену присутствия „русского“ напева в сербской одноголосной и хоровой практике песнопения, и
2. к присутствию „сербского“ напева в русской церковной музыке.

С важнейшей целью, а именно – подтверждения конкретных взаимосвязей, в качестве особенно интересного примера мы представим напев, чье происхождение двояко представлено в сербской и русской литературе: в некоторых сербских сборниках он отмечен в качестве „русского“, а в русских источниках – в качестве „сербского“.

---

⁶ D. PETROVIĆ, *Počeci višeglasja u srpskoj crkvenoj muzici*, in: *Muzikološki zbornik* XVII/2, 1982, s. 111-122; Д. МИХАЛЕК, *Франческо Синико – композитор српске литургије*, in: *Свеске Матице српске, Грађа и прилози за културну и друштвено историју*, 1987, с. 53-57; D. PETROVIĆ, *Duhovna muzika u Srpskoj crkvenoj opštini i Trstu*, in: *Muzikološki zbornik* XXV, 1988, s. 95-105; Д. ПЕТРОВИЋ, *Спиридон Трбојевић – непознати српски црквени музичар у Темишвару половином 19. века*, in: *Темишварски зборник* 3, Матица српска, Нови Сад 2002, с. 199-209; И. ПЕРКОВИЋ РАДАК, *Вишегласни/хорски одрази српског народног црквеног појања – почеци: Никола Ђурковић, Спиридон Трбојевић, Корнелије Станковић*, in: *Зборник радова*, Научни скуп Дани Владе С. Милошевића, Бања Лука, 10. април 2006, ур. Димитрије О. Големовић, Бања Лука, Академија уметности 2006, с. 33-44; Н. МАРЈАНОВИЋ, *Serbian-Russian Relations in Choral Church Music of the 19th century*, *Зборник Матице српске за сценске уметности и музику* 52, Нови Сад 2015, с. 25-39.

Главными источниками нашего исследования являлись нотные сборники сербского песнопения из XIX века и начала XX века и избранные сегменты из опуса хоровой церковной музыки русских авторов:

Собиратель народных мелодий/композитор	Место и год издания	Название сборника	<i>Русский / сербский напев</i>
Корнелие Станкович	Вена 1862	Православное церковное песнопение сербского народа	<i>Благословень грядый. Видъхомъ. Да исполнятся</i>
Мита Топалович	Панчево 1881	Литургия Св. Иоанна Златоуста (обработана композиция К. Станковича)	<i>Милость мира Благословень грядый...</i>
Мита Топалович	Панчево 1884	Литургия для двух голосов	<i>Благословень грядый...</i>
Тихомир Остоич	Нови Сад 1893	Маленькая катавасия	<i>Благословень грядый...</i>
Гаврило Болярич и Никола Тайшанович	Сараево 1889	Сербское православное пение по древнему карловацкому способу (3 тетрадь)	<i>Благословень грядый...</i>
Тихомир Остоич	Нови Сад 1896	Сербское православное пение по древнему карловацкому способу	<i>Благословень грядый...</i>
Ненад Барачки	Сомбор 1923	Нотный сборник сербского народного церковного песнопения по карловацкому напеву	<i>Благословень грядый...</i>

Ненад Барачки	Нови Сад 1925	Литургия для двух детских голосов, по русскому на- певу	Ектение, <i>И духови Твоему Слава Тебѣ, Ми- лость мира, Единъ святъ, Хва- лите, Благосло- вень грядый, Буди имя</i>
Иован Козобарич	Осиек 1935	Православное цер- ковное песнопение, по древнему карловацкому спо- собу	<i>Благословень грядый...</i>
Стеван Мокраняц	Београд 1935 ⁷	Православное сербское народное церковное песно- пение - Общее песнопение	<i>Благословень грядый...</i>
Дамаскин Грданички	Белград 1960	Св. Литургия для трехголосного хо- ра	<i>Благословень грядый...</i>
Александр Д. Кастальский	1904		<i>Милость мира</i>
Алексей В. Касторский	1914	Литургия	<i>Милость мира</i>
И. Харри			<i>Милость мира</i>

Таблица № 1 Основные источники в исследовании

⁷ Нотные записи Стевана Ст. Мокраняца, которые представляют основу этого издания, датируют из 1911 года. Согласно этой рукописи в 1914 году литографировали *Общее церковное песнопение*, так называемое *Страно пјеније*, для учеников Духовной семинарии Св. Савы в Белграде. Издание *Общего песнопения* организовал ученик Мокраняца Коста П. Манойлович, составивший сборник в виде сравнительной студии, пополнив записи Мокраняца песнями сербского песнопения из ручки других собирателей народных мелодий.

*

1) В середине XIX века, согласно словам Карловацких и Фрушкогорских певчих, напевы традиционного сербского песнопения впервые записал Корнелие Станкович, получивший профессиональное музыкальное образование в Вене.⁸ Первые результаты его работы в качестве собирателя народных мелодий и композитора, основанной на оригинальных напевах сербского песнопения, опубликованы в Вене в трёх книгах церковных песнопений, гармонизованных для четырехголосного хора.⁹ В первой книге (Вена, 1862), литургийные песни после причастна, *Благословень грядый. Видъ-хомъ. Да исполнятся* записаны в двух вариантах. Интересно, что когда речь идет о провениенции напева, рассматриваемого в этом докладе, Станкович внес загадочную метку „и вот так я услышал“, в то время как в некоторых песнях в тот же самом издании конкретно говорил, что его запись произошла из практики песнопения в Сремских Карловцах или в Белграде.¹⁰

---

⁸ N. MARJANOVIĆ, *Erhaltene einstimmige Aufzeichnungen des serbischen kirchlichen Volksgesangs aus der Feder des Kornelije Stanković*, in: MARTIN CZERNIN – MARIA PISCHLÖGER (Hgb.), *Theorie und Geschichte der Monodie*, Band 7/2, Bericht der Internationalen Tagung, Wien 2012, Vrno 2014, с. 515-540; Д. ПЕТРОВИЋ, *Црквена музика у Сабраним делима Корнелија Станковића: поводом обележавања 150-годишњице смрти*, in: *Зборник Матице српске за сценске уметности и музику* 52 (2015), с. 159-172; В. ПЕНО, *Једногласни записи црквеног појања Корнелија Станковића*, in: *Традиција као инспирација: тематски зборник са Научног скупа Владо Милошевић: етномузиколог, композитор и педагог*, Бања Лука 2015, с. 199-211.

⁹ КОРНЕЛИЈЕ СТАНКОВИЋ, *Православно црквено појање у србског народа*, књ. 1, Беч 1862.

¹⁰ Замечания записаны в песнях *Аллилуйя* и причастен *Хвалите*.

Andante con passione

*) Бла = го = сла = внихъ гра = дийъ во и = ма го = спод = ни, богъ го = сподъ, и = на =
 ви = сла = внихъ, ви = дѣ = хомъ свѣтъ и = стин = ный, прі = ѡ = хомъ
 дѣ = хъ не = бгъ = на = го, ш = вѣ = стъ хомъ вѣ = стин = нъ .

*) И овако сам чуо. K. G. 1.

Нотный пример № 1: Корнелие Станкович, *Благословень грядый*.
Видѣхомъ, Православное церковное песнопение сербского народа, 1, Вена
 1862.

Одинаков напев, узнаваемый в Евхаристическом каноне (*Милость мира*), в Литургии св. Иоанна Златоуста, которую Станкович в 1864 году посвятил Панчевачкому церковному содружеству певцов, т.е. в обработке этой партитуры, написанной Митой Топаловичем в 1881 году.¹¹

¹¹ М. ТОМАНДЛ, *Споменица Панчевачког српског црквеног певачког друштва 1838-1938*, Панчево, 1938; Д. СТЕФАНОВИЋ, *Прилог проучавању нотних аутографа, архивских и других докумената о Корнелију Станковићу*, in: *Корнелије Станковић и његово доба*, Зборник радова са научног скупа одржаног од 27. до 29. октобра 1981, поводом 150-годишњице композиторовог рођења, Научни

Е Ы Р Ъ Ю .

Ии-дсть ли-ра, жр-твѣ хва-ле-нї-а. И со-дѣ-хумъ тво-ииз. И-мъмы ко-го-спо-дѣ.

Нотный пример № 2: Мита Топалович, *Милость мира*, Литургия Св. Иоанна Златоуста (обработка композиции К. Станковича), Панчево 1881

Варианты, сходные опубликованному церковному песнопению Станковича из первого сборника – напев *Благословень грядый, Видѣхомъ, Да исполнятся* – можно найти в рукописных записях и печатных сборниках последователей Станковича, собирателей народных мелодий сербского пения в XIX и XX веке – Тихомира Остоича, Стевана Мокраньца, Гаврила Болярича и Николы Тайшановича, Йована Козобарича, Ненада Барачого, митрополита Дамаскина Грданичкого. Эти сборники свидетельствуют о большом количестве сродных, локальных вариантов напева сербского песнопения с песнопениями Литургии, которые в некоторых случаях, в городской среде исполняются хором (Остоич, Грданички). Упомянутая мелодия в данных сборниках чаще всего записана без дополнительных замечаний о происхождении.

Первая четкая запись в заголовке нотной записи о том, что речь идет о „русском“ напеве, присутствует в нотном сборнике Тихомира Остоича, созданным для учеников Новосадской великой православной гимназии (1869). Аналогичное замечание можно найти в песнопениях *Благословень грядый, Видѣхомъ, Да исполнятся* в *Нотном зборнику црквеног појања* (1923) и в *Литургии Св. Иоанна Златоуста* для двух детских голосов (1925) собирателя народных мелодий Ненада Барачкого. Упомянутая мелодическая рамка, с простыми развитыми фразами (меньше мелизм) в Литургии с названием служба „по русскому напеву“, появляется в нескольких

скупови Српске академије наука и уметности, књ. XXIV, Одељење ликовне и музичке уметности, књ. 1, Београд, 1985, с. 123-135.

песнопениях: Ектении, *И духови Твоему, Слава Тебъ, Отца и Сына, Милость мира, Единъ святъ, Хвалите, Благословень грядый. Видѣхомъ. Да исполнятся, Буди имя Господне.*

27. Те бже Го — спо ди.

28. От ца и Си — — на и свја
та го Ду — — ха; Тро ји
цу је ди но сущ — ну ју и —
не раз дѣљ — ну ју.

29. Ми лост ми — — ра жер тву
хва ље — ни ја.

30. И со ду — хом тво јим.

31. И ма ми ко Го — — спо ду.

32. До стој но и пра — ве дно јест, по кла
ња — — — ти сја От цу и
Са — — ну и свја то му
Ду — — ху; Тро ји цје је
ди но сущ — — њеј и — ве

Нотный пример № 3: Ненад Барачки, *Отца и Сына, Милость мира*, Литургия для двух детских голосов, по рускому напеву, Нови Сад 1925

Толкование мелодической основы, а также полного содержания этой Литургии требует дополнительные объяснения, которые бы в перспективе могли привести к пересмотру заглавного слова „русское“ в заглавии данного сборника церковных песен. Интересно, что *Трисвето* зафиксировано согласно записи Миты Топаловича — т.е. записи, которая представляет обработку произведений Корнелия Станковича, а также, в версии на греческом языке (*Агиос о Теос*), по сербскому напеву. Херувимская песня записана в двухголосии, согласно одной из известнейших хоровых композиций Владимира М. Львовского, а *Достойно есть* — согласно композиции Дмитрия Бортнянского. В дополнениях записан сербский напев

песни *Елицы во Христа* и заупокойная ектения, согласно оригинальной хоровой версии Стевана Мокраньца.

Песнопение	Напев	Замечание
Ектения, <i>И духови Твоему, Слава Тебъ, Отца и Сына, Милость мира, Единъ святъ, Хвалите, Благословенъ грядый. Видѣхомъ. Да исполнятся, Буди имя Господне</i>	„русский“	
<i>Святый Боже</i>	сербский?	по Топаловичу
<i>Агиос о Теос</i>	сербский	<i>греческое</i>
<i>Херувимская песня</i>	-	по Львовскому
<i>Достойно есть</i>	-	по Бортняскому
<i>Елицы во Христа</i>	сербский	
Заупокойная ектения	сербский	по Мокраньцу

Таблица № 2: Специфичности содержания Литургии „по русскому напеву“ Ненада Барачкого (1925)

Несомненно, учитывая заглавное слово, основным вопросом является происхождение песен написанных по т.н. „русскому“ напеву. Сравнительный очерк мелодических характеристик песнопений *Благословенъ грядый, Видѣхомъ, Да исполнятся* у большинства „записывателей“ сербского песнопения, начиная с Корнелия Станковича, приводит к выводу, что упомянутый напев получил широкое распространение в Карловацкой практике песнопения во второй половине XIX и в XX веке. Упомянутый напев в „русской“ Литургии существует в большинстве песнопений. Особенное „упрощение“ мелодических фраз Литургии, наверное, учитывая возможности и нужды детского, двухголосного хора, говорит еще о живом, динамичном употреблении этого напева, присутствующего в разных вариантах в сербской практике песнопения.

Интересный вопрос, который остается важной темой в дальнейших исследованиях – о характеристиках церковно-музыкального, т.е. репертуара песнопения, который Барачки мог услышать

во время службы в местах Темишварской епархии в течение первого десятилетия XX века.

Важно отметить, что результаты новейших исследований показывают очень близкую связь между записями Барачкого и церковного песнопения на сербских клиросах в Поморишье, области, в которой в первых десятилетиях XX века жили сербы старожилы, румыны и венгры.¹² Особенно поразительны данные, что у певчих в этой области и в настоящее время можно услышать так называемый „русский“ напев Канона *Евхаристии*. В Поморишье, согласно этому напеву, как и записано в Литургии по русскому напеву Барачкого, поют песнопения: *Отца и Сына, Милость мира, И со духомъ Твоимъ, Имамы ко Господу, Святъ, Тебе поемъ, И всѣхъ и вся, И духови Твоему, Единъ Святъ*. По одинаковой мелодии в Араде и Арад-Гае, распространено пение песнопения *Слава. Единородный Сыне* („Вторая слава“) и песнопений *Молитвами* и *Спасины*, а в Торне и *Буди имя*.¹³

Одинаковый напев широко распространен и в современной практике песнопения Сербской церкви в Тимишоаре. В новейших нотных изданиях, литургические гимны, выкроенные согласно этой мелодии, носят метку „timiшоарское“, что несомненно говорит, что речь идет о мелодиях глубоко укоренных в эту практику песнопения в рамках сербского богослужения – дополнительно усиливает вопрос о русской *провениенции* напева.

---

¹² Д. Попов, *Особенности певничког појања у српским црквама у Поморишју. Резултати досадашњих теренских и документарних истраживања*, in: *Арад кроз време*, 17, Савез Срба у Румунији, Темишвар 2017, с.136-148.

¹³ Попов, с. 141. Данные о пребывании Корнелия Станковича в Араде в течении учебы также наталкивают на предположение, что будущий собиратель народных мелодий на службах в тамошней сербской церкви мог услышать „русский“ напев в середине XIX века.

Милост мира

Милост мира, жртву хвале

Темишварско

Ми - лост ми - ра, жер - тву хва - ље - ни - ја.

The musical score is written for a male choir in G major and 4/4 time. It consists of two systems of staves. The first system contains the vocal line and the piano accompaniment. The lyrics are: "Ми - лост ми - ра, жер - тву хва - ље - ни - ја." The melody is simple and homophonic, with a clear harmonic structure.

И со духом твојим

И са духом твојим

Имами ко Господу

Имамо их ка Господу

И со ду - хом тво - јим. И - ма - ми ко Го - спо - ду.

The musical score is written for a male choir in G major and 4/4 time. It consists of two systems of staves. The first system contains the vocal line and the piano accompaniment for the first phrase: "И со ду - хом тво - јим." The second system contains the vocal line and the piano accompaniment for the second phrase: "И - ма - ми ко Го - спо - ду." The melody is simple and homophonic, with a clear harmonic structure.

Нотный пример № 4: Јоца Бугарски, *Милость мира*, Литургическое песнопение для мужского хора, Темишвар 2015

2) Отдельный ряд вопросов инициируют факты, что напев, отмеченный в сербском песнопении атрибутом „русский“, обозначили в качестве „сербского“. Он представляет мелодическую основу *Канона Евхаристии* в гармонизациях русских авторов в начале XX века. Мы выделяем на первом месте произведение Александра Каспальского (1856-1926), который в качестве исследователя, композитора и дирижера, проявлял особый интерес к сербскому песнопению. Среди его многоголосных обработок сербских церковных мелодий известны – *Достойно есть* по записи Лукияна Мушицкого (в сербской практике оно особенно известно в гармонизации Корнелия Станковича), *Единородный Сыне* („Вторая слава“), *Херувимская песня 4. голоса*, *Хвалите, Полиелей*, и т.д. *Достойно* по серб-

скому напеву, исполняли и на концертах Синодального хора в России, а также во время его многочисленных поездок за границу. С успехом связаны исполнения этой композиции на Венском концерте в *Musikverein*-е (1899), на концертах в Риме, Флоренции и Дрездене, а также при освящении русской церкви в Лейпциге (1913).¹⁴ Успех этого произведения вдохновил Кастальского в похожем стиле обработать *Милость мира*, согласно „сербскому напеву“. Катарина Шпонсел, которая подробно занималась творчеством Кастальского и его обработками напева сербского песнопения, отмечает, без дальнейших анализов, что здесь речь идет об обработке народного сербского напева неизвестного происхождения.¹⁵

Сербского напева. Музыка
А.Д. КАСТАЛЬСКОГО

Умеренно

С
А
Т
Б

Ми - лость ми - ра, жер - тву хва - ле - ни - я.
И со ду - хом тво-им. И - ма-мы но Го - спо - ду. До- стой - но и

Нотный пример № 5: Александр Д. Кастальский, *Милость мира*, 1904

Основа этого произведения Литургии в гармонизации Алексея Касторского (1969-1944) обозначена еще как „сербская мелодия“, а подобные заметки находим и в аранжировке ряда авторов младшего поколения. Учитывая развитие напева, т.е. почти одинаковое мелодическое движение части сопрано, можно предположить, что

¹⁴ К. ШПОНСЕЛ, Прерада српских црквених напева у делу руског композитора Александра Дмитријевича Кастальског (1856-1926), in: *Зборник Матице српске за сценске уметности и музику* 34-35 (2006-2007), с. 107-126.

¹⁵ ШПОНСЕЛ, с. 111.

они перенимают от самого Касторского „сербский“ напев в качестве основы для многоголосных литургийных композиций.

56

№ 28. Милость мира.

Не медленно. № 7. Сербская мелодія.

Ми - лость ми - ра жер - тву хва - де ми - л

И со - духъ Тво - имъ. И - ма - мы ко Го - сно ду.

До - стой - но и пра - вед - но есть по - кла - ни - ти -

Басы тихо и мягко.

слъ От - лукъ Сы - ну и Свя - то - му Ду - ху Тро - и -

Замедл.

цъ с - дн - но - сущ - кий и не - ра - дъ - лъ - кий Святъ, Святъ,

Святъ Го - сподъ Са - ва - овъ мо - мощъ не - бо и всх - ля

Нотный пример № 6а: Алексей В. Касторский, *Милость мира*, Пѣсно - пнїя божественной Литургїи, II, С.-Петербургъ 1914

МИЛОСТЬ МИРА

«Сербская», обр. J. Harri

Ми - лость ми - ра, жер - тву хва - ле - ні - я. И со

ду - хомъ тво - имъ. И - ма - мы ко Гос - по - ду. Дос - той - но и

пра - вед - но есть по - кла - ня - ти - ся От - цу и Сы - - -

ну и Свя - то - му Ду - - ху: Тро - и - цъ е - ди - но - сущ - ный и не - раз -

дль - ней. Свя - ть, Свя - ть, Свя - ть Гос - подь Са - ва - о - еъ, ис -

поль не - бо и зем - ля сла - вы Тво - е - я: о - сан - на въ выш -

Нотный пример № 66: И. Харри, *Милость мира*

Учитывая заглавные слова „сербское“, „сербский распев“, „сербская мелодия“, возникает вопрос: из какого источника с записями сербского песнопения русские композиторы перенимают этот напев? На дополнительное исследование вдохновляет цитата Кастальского (1911), что он в своей композиторско-исследовательской работе параллельно использовал записи Корнелия Станковича и известный „сербский обиход“, т.е. „сербский сборник“ как источник одноголосных мелодий сербского песнопения. Кастальский записал еще комментарий, что в упомянутом сербском сборнике мелодия *Милость мира* показана „намного скромнее“, чем в его обработке.¹⁶

Что может означать заглавное слово „сербский обиход“? До того, как Кастальский заговорил об этом сборнике (без ясного указания, идет ли речь о рукописном или, даже, о печатном издании!), наряду с первыми венскими изданиями церковных песнопений в записи и гармонизации Корнелия Станковича, были известны две Литургии Миты Топаловича (обработка Литургии Станковича и Литургии для двух голосов), коллекции церковных напевов Гавриила Болярича и Николы Тайшановича, а также нотные записи Тихомира Остоича (см. таблицу № 1).

К возможному ответу косвенно подводит информация об интересе писателя и музыковеда, принца Владимира Ф. Одоевского к наследию и к первым записям сербского песнопения. Об этом живо свидетельствует автограф Корнелия Становича под названием „Голоса“ в наследии Одоевского, как и факт, что Одоевский пригласил Станковича, опубликовать в России записи сербского Осмогласника.¹⁷ Выдающийся сербский писатель, историк и этнолог Милан Дж. Миличевич в дневнике записал, что Одоевскому, а также другим интересующимся друзьям из Петрограда, в конце шестидесятых годов XIX века отправлял „все существующие нотные записи

---

¹⁶ ШПОНСЕЛ, с. 111.

¹⁷ М. РАКХМАНОВА, *Корнелий Станкович и Россия*, рад прочитан на Међународном научном скупу *Композитор и његово окружење*, поводом 175-годишњице Корнелија Станковића и 150-годишњице Стевана Ст. Мокрањца, Београд, 9-11. новембар 2006.

сербского песнопения“.¹⁸ Еще существуют данные, свидетельствующие, что Степан Смоленский, будучи заинтересован наследием песнопений славянских православных народов, прежде всего русского, сербского и болгарского, просил у сербского митрополита Михаила в 1890-е годы, чтобы тот ему отправил нотные записи сербского песнопения Гаврила Болярича и Николы Тайшановича.¹⁹ Предположим, что возможно, что Кастальский ссылается и на определенный рукописный сборник сербских церковных песен, который содержал и одноголосые записи упомянутого напева? Этот вопрос, несомненно, остается еще одной темой в дальнейших исследованиях.

Еще, кажется, что реальное задуматься и о возможности, что, перенимая напев *Милость мира*, русские авторы брали за основу записи Корнелия Станковича, которые в 1864 представлены в Литургии посвященной Панчевачкому сербскому содружеству – как в этом варианте, так и в версии этой службы в обработке Миты Топаловича из 1881 года. В сравнении с обработками русских композиторов, здесь напев в разделе самого высокого голоса представлен в значительно простом виде – с мелодией простого движения, с маленьким числом мелизмов, умеренным ритмом, что соответствует описанию, который дал этому источнику А. Кастальский (ср. нотные примеры № 2, 5, 6).

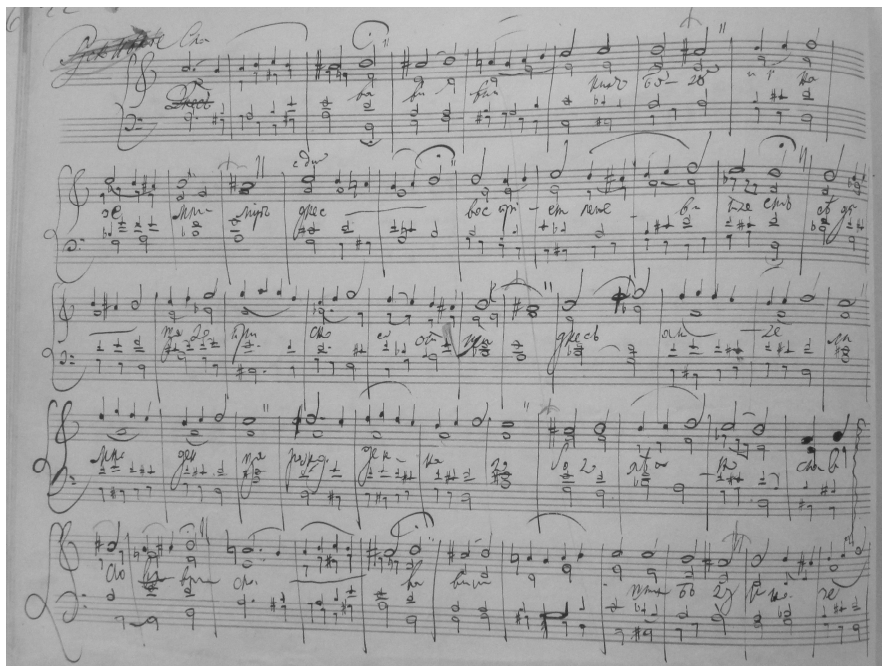
В то время как работа над записыванием сербского песнопения проходила в Сремских Карловцах и Фрушкогорских монастырях, дальнейшая работа над гармонизацией церковных напевов связывает Корнелия Станковича с Веной: профессиональные контакты с австрийским музыкантом Симоном Зехтером и с русскими кружками. В современных музыковедческих статьях прозвучало несколько гипотез о русском влиянии на работу Станковича, кото-

---

¹⁸ М. Ђ. МИЛИЋЕВИЋ, *Дневник* (1. јануар 1869–22. септембар 1872), прир. Петар В. Крстић. Београд: Радио-телевизија Србије – Завод за уџбенике, 2011; Н. МАРЈАНОВИЋ, *Музика у српској документарно-уметничкој прози друге половине 19. века*, докторска дисертација, рукопис, Филолошки факултет, Универзитет у Београду, Београд 2016, с. 185.

¹⁹ М. РАХМАНОВА, *Афонска експедиција Степана Смоленског*, in: *Зборник Матице српске за сценске уметности и музику* 36 (2007), с. 7-34.

рые, в основном, рассматривают идею о гармонизации одноголосных церковных напевов.²⁰ Среди автографов Станковича существует только две записи, которые четко отмечены „русскими“. Речь идет о стихире по 50 псалму, на Рождество *Слава въ вышних Богу*, 6. гласа, которую Станкович гармонизирует в двух различных вариантах.

Нотный пример № 7: Корнелие Станкович, *Слава въ вышнихъ Богу*, 6. глас, Архив САНУ, No 7888, С (4), с. 22-23.

В качестве отдельного следа, эти записи конкретно свидетельствуют об интересах композитора к русской музыке и его посещение богослужений в Русской капелле во время учебы в Вене. Остается вопрос: какой репертуар русской хоровой музыки Станкович мог там услышать? Это могло быть простое песнопение по образцу ки-

²⁰ РАХМАНОВА, *Корнелий Станкович*; МАРЈАНОВИЋ, *Serbian-Russian Relations*.

евской практики или хоровые композиции русских авторов? Мы верим, что дальнейшие исследования дадут больше подробностей в поиске ответов на открытые вопросы.

Учитывая перспективы теперешних знаний о сербско-украинских связях XVII и XVIII века, необходимо в дальнейших фазах работы над этой темой провести особое исследование о возможности влияния украинской, т.е. карпато-русской традиции, на напевы сербского песнопения в XIX веке.²¹ Одним из возможных диапазонов нового исследования было бы аналитическое обозрение сходства традиций пения славянских народов на территории Австро-Венгрии в XIX веке, и косвенно попытаться разгадать происхождение идеи, что некоторые напевы традиционного сербского песнопения будут отмечены „русскими“.

---

²¹ Выражаем огромную благодарность коллеге Давиду Панца (David Pancza) за ценные комментарии о сходствах представленных напевов традиционного сербского песнопения с мелодиями карпатско-русского наследия в песнопении. Отдельно отмечены примеры песен *Благословен грјадѣј. Амин, Да исполњатсја*. В сербском песнопении обозначенных в качестве „русских“ напевов и мелодий „болгарского“ напева 2 голоса – русинской т.е. русской рецепции церковного песнопения с византийскими основами, в южнославянских и румынских регионах в XIX веке, *Церковная псалтирѣя или пѣсно-словь*, Львовь 1896.

СПИСОК ЛИТЕРАТУРЫ

- ПЕТАР ЂОРЂИЋ, *Карактеристика савременог изговора нашег црквеног језика*, in: *Богословље* VI, 3 (1931), с. 236-245
- НАТАША МАРЈАНОВИЋ, *Serbian-Russian Relations in Choral Church Music of the 19th century*, in: *Зборник Матице српске за сценске уметности и музику* 52, Нови Сад 2015, с. 25-39
- НАТАША МАРЈАНОВИЋ *Музика у српској документарно-уметничкој прози друге половине 19. века*, докторска дисертација, рукопис, Филолошки факултет, Универзитет у Београду, Београд 2016
- НАТАША МАРЈАНОВИЋ *Руска херувика у зборницима српског појања*, in: *Руско-српске појачке везе*, Међународна научна конференција, Српска академија наука и уметности, Музиколошки институт САНУ, Београд 22-23. октобар 2018, Књига сажетака, с. 38-40
- NATAŠA MARJANOVIĆ, *Erhaltene einstimmige Aufzeichnungen des serbischen kirchlichen Volksgesangs aus der Feder des Kornelije Stanković*, in: MARTIN CZERNIN – MARIA PISCHLÖGER (Hsg.), *Theorie und Geschichte der Monodie*, Band 7/2, Bericht der Internationalen Tagung, Wien 2012, Brno 2014, S. 515-540
- NATAŠA MARJANOVIĆ, *Gesangweisen des serbischen Kirchengesangs in melographischen Aufzeichnungen und Harmonisierungen von Kornelije Stanković*, in: MARIA PISCHLÖGER (Hsg.), *Theorie und Geschichte der Monodie*, Bericht der Internationalen Tagung, Band 9/1, Brno 2018, S. 149-187
- МИЛАН Ђ. МИЛИЋЕВИЋ, *Дневник* (1. јануар 1869-22. септембар 1872), прир. ПЕТАР В. КРЕСТИЋ, Београд 2011
- ДУШАН МИХАЛЕК, *Франческо Синико – композитор српске литургије*, in: *Свеске Матице српске, Грађа и прилози за културну и друштвену историју*, Београд 1987, с. 53-57
- ВЕСНА ПЕНО, *Једногласни записи црквеног појања Корнелија Станковића*, in: *Традиција као инспирација: тематски зборник са Научног скупа Владо Милошевић: етномузиколог, композитор и педагог*, Бања Лука 2015, с. 199-211
- ИВАНА ПЕРКОВИЋ РАДАК, *Вишегласни/хорски одрази српског народног црквеног појања – почеци: Никола Ђурковић, Спиридон*

- Трбојевић, Корнелије Станковић*, in: ДИМИТРИЈЕ О. ГОЛЕМОВИЋ (ур.), *Научни скуп Дани Владе С. Милошевића*, Зборник радова, Бања Лука, 10. април 2006, Академија умјетности, Бања Лука 2006, с. 33-44
- ДАНИЦА ПЕТРОВИЋ, *Српска музика и руско-српске културне везе у XVIII веку*, in: В. ЧУБРИЛОВИЋ (ур.), *Југословенске земље и Русија у XVIII веку*, Научни скупови САНУ, књ. XXXII, Одељење историјских наука, књ. 8, Београд 1986, с. 303-319
- ДАНИЦА ПЕТРОВИЋ, *Византија и западноевропски барок у православној руској и српској црквеној музици 17. и 18. века*, in: *Зборник Матице српске за сценске уметности и музику* 10-11, Београд 1992, с. 17-24
- ДАНИЦА ПЕТРОВИЋ, *Грчко-српске културне везе и српско појање у 18. веку*, in: *Сентандрејски зборник* 2 (1992), Београд, с. 149-159
- ДАНИЦА ПЕТРОВИЋ, *Спиридон Трбојевић – непознати српски црквени музичар у Темишвару половином 19. века*, in: *Темишварски зборник* 3, Матица српска, Нови Сад 2002, с. 199-209
- ДАНИЦА ПЕТРОВИЋ, *Црквена музика у Сабраним делима Корнелија Станковића: поводом обележавања 150-годишњице смрти*, in: *Зборник Матице српске за сценске уметности и музику* 52, Нови Сад 2015, с. 159-172
- DANICA PETROVIĆ, *Počeci višeglasja u srpskoj crkvenoj muzici*, in: *Muzikološki zbornik XVII/2*, 1982, S. 111-122
- DANICA PETROVIĆ, *Duhovna muzika u Srpskoj crkvenoj opštini u Trstu*, in: *Muzikološki zbornik XXV*, 1988, S. 95-105
- ДЕЈАН ПОПОВ, *Особености певничког појања у српским црквама у Поморишју. Резултати досадашњих теренских и документарних истраживања*, in: *Арад кроз време*, 17, Савез Срба у Румунији, Темишвар 2017, с.136-148
- МАРИНА РАКХМАНОВА, *Корнелиј Станкович и Россия*, рад прочитан на Међународном научном скупу *Композитор и његово окружење*, поводом 175-годишњице Корнелија Станковића и 150-годишњице Стевана Ст. Мокрањца, Београд, 9–11. новембар 2006.

- МАРИНА РАКХМАНОВА, *Афонская експедиция Степана Смоленского*, in: *Зборник Матице српске за сценске уметности и музику* 36, Нови Сад 2007, с. 7-34
- ДИМИТРИЈЕ СТЕФАНОВИЋ, *Прилог проучавању нотних аутографа, архивских и других докумената о Корнелију Станковићу*, in: *Корнелије Станковић и његово доба*, Зборник радова са научног скупа одржаног од 27. до 29. октобра 1981, поводом 150-годишњице композиторовог рођења, Научни скупови Српске академије наука и уметности, књ. XXIV, Одељење ликовне и музичке уметности, књ. 1, Београд 1985, с. 123-135
- ДИМИТРИЈЕ Е. СТЕФАНОВИЋ, *О језику богослужења Српске цркве*, in: *Епархија будимска*, 17, Сентандреја – Будимпешта 2009, с. 16-21
- МИХОВИЛ ТОМАНДЛ, *Споменица Панчевачког српског црквеног певачког друштва 1838-1938*, Панчево, 1938
- КАТАРИНА ТОМАШЕВИЋ, *Време промена. Музика и српски театар барокног доба*, Музиколошки институт САНУ, Београд 2018
- КАТАРИНА ШПОНСЕЛ, *Прерада српских црквених напева у делу руског композитора Александра Дмитријевића Кастаљског (1856-1926)*, in: *Зборник Матице српске за сценске уметности и музику* 34-35, Нови Сад 2006-2007, с. 107-126

Theorie und Geschichte der Monodie

Editor © Maria Pischlöger

Printed and published by Tribun EU s. r. o.

Gorkého 41, 602 00 Brno

First Edition

Brno 2020

ISBN: 978-80-263-1566-7

www.librix.eu